

Кушнір М.О., кандидат наук з державного управління, доц.
Заслужений юрист України,
докторант,
*Національної академії
державного управління при
Президентові України*

ЗАРУБІЖНІ ОРІЄНТИРИ ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Вирішення соціальних проблем є наріжним каменем діяльності будь-якої держави та складовою частиною глобальних проблем людства взагалі. Тому пошук оптимальних шляхів їх розв'язання є актуальною сферою як для теорії, так і для практики. Наш матеріал присвячений зарубіжним орієнтирам розбудови соціального бізнесу.

Проблемам, присвяченим розбудові соціального бізнесу та соціального підприємництва взагалі присвячено чимало наукових досліджень зарубіжних вчених, серед яких виділяються праці таких авторів як Борнштейн Д. [1], Боуен Р.Х. [10], Кікал Дж. та Лайонс Т. [2], Крейг Д.-Ф. [3], Елкінгтон Д. та Хартіган П. [12], Ледбітер Ч. [13], Мейр Д., Робінзон Д. та Хокертс К. [14].

Ефективну практичну модель вирішення вказаних проблем шляхом створення бізнесу, вирішення економічних та соціальних проблем знизу презентував людству у 2006 році відомий лауреат Нобелівської премії Мухаммад Юнус [22].

Відомо, що піонерами законодавчого унормування соціального підприємництва є Великобританія і південна Корея. Самостійні законодавчі акти, що регулюють діяльність соціального бізнесу, діють у Германії, Франції, Італії, Польщі, Швеції та ін. Тематичні законодавчі акти діють в Індії, Бразилії, Сінгапурі, Казахстані [5].

У контексті інформаційного забезпечення нашого матеріалу зауважимо, що під *соціальним підприємництвом* розуміється, зазвичай, система господарювання, складовими елементами якої є соціальні підприємства – соціально орієнтовані суб'єкти господарювання, діяльність яких спрямована на досягнення вирішення певних соціальних проблем громадян, поліпшення добробуту територіальних громад.

Соціальний бізнес – це принципово новий вид бізнесу (в умовах українського законодавства – підприємництва). Бізнес, який завжди був зосереджений на самому собі і мав лише одну мету – отримання прибутку, завдяки зусиллям Мухаммада Юнуса, у межах свого соціального виду отримує вигоду, вирішуючи соціальні проблеми суспільства. Соціальний бізнес поліпшує саме суспільство, поєднуючи бізнес-механізми з намаганням підвищити якість життя, спрямовуючи фокус свого існування на оточуюче середовище.

У більшості країн Заходу регулювання соціального підприємництва здійснюється в межах законів, що описують різні корпоративні форми, в яких можуть існувати соціальні підприємства. Основна тенденція останнього десятиліття – створення на державному рівні спеціальних організаційно-правових форм і сертифікаційних систем соціального бізнесу: низькодохідних компаній (low-profit limited liability company - L3C) в США, публічних благодійних корпорацій (public

benefit corporation) і організацій громадського блага (CIC) у Великобританії, італійських соціальних кооперативів та компаній, що наслідують соціальні цілі (SFC) у Бельгії.

На національному рівні визначення «соціальне підприємництво» закріплено у законодавстві Бельгії та Італії. У цих країнах компанії, що отримали статус «соціальне підприємство», можуть претендувати на податкові пільги [8].

В *Англії* з 31 січня 2013 року набрав чинності новий закон, що надає соціальним підприємствам більш широкі можливості у сфері надання державних послуг. Закон про державні послуги вимагає від місцевих органів влади розглядати у якості одного із ключових критеріїв прийняття рішення користь, яку послуги або діяльність таких підприємств можуть принести місцевим спільнотам.

Відповідно до цього Закону, саме соціальні послуги і поліпшення якості надання державних послуг для місцевих спільнот в першу чергу повинні впливати на процес функціонування державних закупівель місцевого рівня. У якості запоруки поліпшення якості державних послуг для означених вище спільнот Закон прямо вимагає від відповідних місцевих органів влади користуватися послугами консультантів, експертів, використовувати прямі опитування громадян для кращого розуміння очікувань людей від конкретних державних служб.

При цьому підтримка з боку держави так званих підприємницьких зон у Великобританії (під такими зонами йдеться про певні території, створені задля стимулювання економічної активності, на яких упродовж тривалого часу спостерігався значний спад економічної діяльності) з часу початку відповідної урядової програми (у 2012 році) вже забезпечила створення більше 19 тис. робочих місць.

Соціальні підприємства *Канади* з 29 липня 2013 року функціонують у новій організаційно-правовій формі – компанії, що діє в громадських інтересах (Community Contribution Company або C3) [11].

В *Росії* у Федеральному Законі «Про основи соціального обслуговування громадян в Російській Федерації» від 28 грудня 2013 року, до системи соціального обслуговування включено, зокрема, недержавні (комерційні і некомерційні) організації соціального обслуговування, у тому числі соціально орієнтовані некомерційні організації, що надають соціальні послуги (стаття 5).

На Сході найбільшу законодавчу підтримку соціальне підприємництво отримало у *Південній Кореї* [4]. Заходи щодо підтримки соціального підприємництва у Південній Кореї регулюються двома основними актами: Законом про розвиток соціального підприємництва та Основним планом розвитку соціального підприємництва, що розробляється провідним органом у цій сфері – Міністерством праці кожні п'ять років (починаючи з 2008 року).

В українському законодавстві нині відсутні визначення понять «соціальний бізнес» та/чи «соціальне підприємництво». Втім, в окремих законодавчих актах містяться положення, що дозволяють створювати підприємства, які за міжнародними визначеннями можуть бути класифіковані як соціальні. Тим більше, що спроби прийняття окремого, спеціально розробленого під дану проблематику законопроекту, поки що не отримали належної підтримки [8; 9].

Як вбачається, найважливішим дієвим актом вітчизняного законодавчого простору у царині розбудови соціального бізнесу та соціального підприємництва є норми Конституції України, а саме:

- стаття 1, яка визначає Україну як суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу;

- стаття 3, яка встановлює правила, згідно з якими людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави;

- частина четверта статті 13, згідно з якою держава забезпечує захист усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки.

До кола вітчизняних нормативно-правових актів, які активно діють на боці розбудови соціального бізнесу та соціального підприємництва, на нашу думку, входять Господарський кодекс України (в частині норм, що визначають діяльність колективних підприємств); Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», зокрема, статті 2,4, 7, 8, 11 [7]; Закон України «Про громадські об'єднання» [6], який, зокрема, прямо передбачає у частині третій статті 21 можливість для громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, створеної ним юридичної особи (товариства, підприємства), бути виконавцем державного замовлення відповідно до закону. Проте спеціального законодавства, яке б регламентувало діяльність соціальних підприємств в Україні немає, що на сьогодні є фактором стримування розвитку цієї сфери.

На нашу думку, у вітчизняних реаліях, коли до мирного життя повертаються особи, що пройшли горнило бойових дій на сході країни, слід невідкладно враховувати факт їх морального і фізичного виснаження. Цим людям та масі біженців зі східних та південних регіонів держави треба залучатися до суспільно корисної праці з отриманням за неї належних доходів. Державі у таких питаннях соціальної політики слід подбати про відхід від класичного етатистського підходу, за яким держава бере безпосередню участь (фінансову і організаційну) у вирішенні соціальних питань. Нині з боку держави мають бути простимульованими та/або підтриманими громадська ініціатива та приватна підприємницька активність. Тому перспектива розбудови в Україні законодавства у питаннях соціального підприємництва нині стоїть гостро. Проте, як свідчить проведений нами аналіз вітчизняного інституційно-правового поля, сучасний стан законодавства України з питань унормування соціального підприємництва залишається недостатнім. Очевидно, слід подбати про уведення до законодавчих дефініцій понять «соціальне підприємство», визначити перелік сфер діяльності та кваліфікаційні вимоги щодо підприємств цього сектору економіки, системи фінансування проектів по створенню соціальних підприємств та ін. Важливим, на нашу думку, є вирішення питання інституційної підтримки соціального підприємництва шляхом створення координаційного органу при Кабінеті Міністрів України з питань соціального підприємництва. Втім, питання соціального підприємництва мають ще багато складових, які за умови їх належного дослідження та реалізації в практичних умовах стали б основою для потужного наукового напрямку, запорукою розвитку соціальної складової у державному житті та однією із передумов розбудови економіки держави.

Список використаних джерел:

1. Борништейн Д. Как изменить мир. Социальное предпринимательство и сила новых идей = *How to Change the World: Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas*. – М.: «Альпина Паблишер», 2012. – 504 с. – ISBN 978-5-9614-1741-8.
2. Кикал Дж., Лайонс Т. Социальное предпринимательство : миссия – сделать мир лучше (*Understanding Entrepreneurship. The Relentless Pursuit of Mission in an Ever Changing World*). – М. : Альпина Паблишер, 2014. – 304 с. – ISBN 978-5-9614-4458-2.
3. Крейг Д.-Ф. Ваш шанс изменить мир. Практическое пособие по социальному предпринимательству. – М. : «Альпина Паблишер», 2013. – 280 с. ISBN 978-5-9614-1826-2.
4. Опыт поддержки и развития социального предпринимательства в республике Корея. Обзор № 2. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://m.facebook.com/notes/банк-социальных-идей/опыт-поддержки-и-развития-социального-предпринимательства-в-республике-корей-обз/675921722464905/?__tn__=C. – Назва з екрану.
5. Правовое обеспечение деятельности социальных предпринимателей. Обзор №5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.social-idea.ru/monthlyNews/Pravovoe-obespechenie-deyatel-nosti-social-nyhkh-predprinimatelej-Obzor-5>. – Назва з екрану.
6. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – ст.1
7. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>. – Назва з екрану.
8. Про соціальні підприємства : проект Закону України від 11 бер. 2013 р., реєстрац. № 2508. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46025. – Назва з екрану.
9. Про соціальні підприємства : проект Закону України від 23 бер. 2015 р., реєстрац. № 2710. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54903. – Назва з екрану.
10. Bowen H. R. *Social responsibilities of the Businessman* / H. R. Bowen. – N.Y. : HarperRow, 1953. – P. 71-82.
11. *Business Corporations Act Community Contribution Company Regulation Business Corporations* // Deposited February 28, 2013, effective July 29, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.bclaws.ca/EPLibraries/bclaws_new/document/ID/freeside/63_2013. – Назва з екрану.
12. Elkington J., Hartigan P. *The Power of Unreasonable People: How Entrepreneurs Creates Markets to Change the World*, Harvard Business School Press, 2008. – 242 p. – ISBN 9781422104064
13. Leadbeater Ch. *The Rise of the Social Entrepreneur*. – Demos, 1997. – 115 p. ISBN 1-898309-53-1
14. Mair J., Robinson J. and Hockerts K. *Social Entrepreneurship*. – Palgrave, 2006. – 280 p. - ISBN 1-4039-9664-4
15. *Public Services (Social Value) Act 2012, CHAPTER 3*. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/3/enacted>. – Назва з екрану.
16. *The Nobel Peace Prize 2006 Muhammad Yunus, Grameen Bank*. [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2006/. – Назва з екрану.

